

Ks. Stanisław Bista

PRZEPISY PRAWA KANONICZNEGO W ZAKRESIE BUDOWNICTWA KOŚCIELNEGO

1. WSTĘP: PRZEMYŚLENIA SOBOROWE

Wolność sumienia i wyznania — którą na obszarze prawa kościelnego nazywa się wolnością religijną, zgodnie z nomenklaturą przyjętą przez Sobór Watykański II¹ — uważa się powszechnie za jedno z podstawowych i niezbywalnych praw człowieka². Jest to jedno z tych praw, które są ściśle i nierozzerwalnie związane z godnością człowieka jako osoby³.

Prawo do wolności religijnej przysługuje człowiekowi — każdej osobie ludzkiej — niezależnie od jego przynależności państwowej czy wyznaniowej. Dlatego jest ono wrodzone człowiekowi od samego początku jego indywidualnego zaistnienia, obojętnie jakiemu porządkowi prawnemu będzie w przyszłości podlegał — cywilnemu albo religijnemu lub też obydwom naraz⁴.

To zakotwiczenie prawa do wolności religijnej w prawie natury sprawia, że nie jest ono koncesją ze strony jakiegokolwiek społeczności — obojętnie czy religijnej czy świeckiej. Co więcej społeczności te mają obowiązek stać na straży tego prawa i gwarantować pełne korzystanie z niego⁵.

Istotnym przejawem prawa do wolności religijnej, przysługującym każdej pojedynczej osobie ludzkiej, jest prawo do tworzenia związków wyznaniowych czyli wspólnot religijnych i przynależności do nich, a także prawo do niestowarzyszenia w żadnej z nich. Dzięki temu prawo to posiada nie tylko wymiar indywidualny, ale również wspólnotowy⁶.

¹ Zob. Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae* (DWR), *passim*.

² Por. dla przykładu Deklarację Powszechną Praw Człowieka, uchwaloną przez ONZ w dniu 10. XII. 1948 r., art. 18; „Każdy człowiek ma prawo wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje swobodę zmiany wyznania lub wiary oraz swobodę głoszenia swego wyznania lub wiary bądź indywidualnie, bądź wespół z innymi ludźmi, publicznie i prywatnie, poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i przestrzeganie obyczajów” — cyt. wg *Encyklopedia Spraw Międzynarodowych i ONZ*, opr. E. J. O s m a Ń c z y k, Warszawa 1974, 175.

³ DWR, nr 1—3.

⁴ Tamże, nr 2—3.

⁵ Tamże, nr 6—8. — Por. S. Bista, *Der Ehrechtskompetenzanspruch des Staates im Lichte der Grundrechte des Menschen. I. Einführung, I diritti fondamentali del cristiano nella Chiesa e nella Società*. Atti del IV Congresso Internazionale di Diritto Canonico Fribourg (Suisse) 6—11. X. 1980, Freiburg i.B. — Milano 1981, 1023.

⁶ DWR, nr 4.

W wymiarze wspólnotowym prawa do wolności religijnej mieści się i z niego zarazem wynika prawo wspólnot religijnych do posiadania własnej bazy materialnej, czyli prawo do posiadania majątku tak ruchomego jak i nieruchomego, niezbędnego dla pełnienia funkcji religijnych. Na tę bazę materialną składają się budynki o charakterze sakralnym w ścisłym tego słowa znaczeniu, tj. bezpośrednio przeznaczone dla celów kultu religijnego — jak kościoły, kaplice, domy modlitwy itp., oraz budynki o charakterze sakralnym w szerszym tego słowa znaczeniu, tj. pośrednio związane ze sprawowaniem kultu religijnego — jak obiekty dla potrzeb administracji i duszpasterstwa, zwłaszcza katechizacji, dalej domy mieszkalne dla duchownych oraz innych pracowników wspólnot religijnych, a także szkoły wyznaniowe i instytucje kształcenia własnych kadr pracowniczych⁷.

Z tym właśnie niezwykłym prawem wspólnot religijnych do posiadania własnej substancji majątkowej wiąże się wprost i bezpośrednio prawo do budownictwa sakralnego, które jest dynamiczną formą realizacji tego prawa, a zarazem sprawdzianem faktycznej możliwości jego realizacji. Nie wystarcza bowiem samo tylko posiadanie jakiegoś prawa, ale niezbędne jest istnienie warunków umożliwiających rzeczywiste korzystanie z niego⁸. Prawo do własnego budownictwa kościelnego należy zatem do niezwykłych praw wspólnot religijnych. Dlatego nie można tego prawa traktować jako koncesji jakiegokolwiek władzy na rzecz tych wspólnot. Podkreśla to dobitnie Sobór Watykański II stwierdzając, że „przysługuje wspólnotom religijnym prawo do tego, by władza cywilna nie przeszkadzała im środkami prawnymi czy działalnością administracyjną (...) we wznoszeniu budowli religijnych (...)”⁹.

Przemyslenia soborowe na temat niezwykłego prawa wspólnot religijnych do budownictwa kościelnego utrzymane są z konieczności na stopniu dużego uogólnienia. Odnoszą się one nie tylko do prawa Kościoła rzymskokatolickiego w tej dziedzinie, ale również wszystkich innych wspólnot religijnych — zarówno chrześcijańskich, jak i niechrześcijańskich¹⁰. Szczegółowe przepisy w tej materii przynoszą przepisy prawa wydane przez poszczególne wspólnoty religijne. W Kościele rzymskokatolickim przepisy te są zawarte nie tylko w zbiorach prawa powszechnego, ale również w zbiorach prawa partykularnego, czyli w prawie stanowionym przez poszczególne Kościoły lokalne w oparciu o przepisy kościelnego prawa powszechnego.

⁷ Por. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1978, 16.

⁸ DWR, nr 4.

⁹ Tamże.

¹⁰ DWR, *passim*.

2. BUDOWNICTWO KOŚCIELNE W ŚWIETLE NOWEGO KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO

Przepisy prawa powszechnego w zakresie budownictwa kościelnego są zawarte w nowej kodyfikacji prawa kościelnego, promulgowanej przez Papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 r. w Konstytucji Apostolskiej *Sacrae Disciplinae legis*¹¹. Zgodnie z postanowieniem tejże Konstytucji nowy Kodeks Prawa Kanonicznego wszedł w życie w dniu 27 listopada 1983 r. (w I Niedzielę Adwentu)¹².

Nowa kodyfikacja — podobnie jak Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. — podkreśla, że „Kościół katolicki posiada wrodzone prawo („ius innatum”) do nabywania, posiadania, administrowania i alienacji, czyli przewłaszczania dóbr doczesnych dla osiągnięcia sobie właściwych celów i to niezależnie od władzy świeckiej”¹³. Według nauki Soboru Watykańskiego II to wrodzone prawo należy do niezbywalnych praw Kościoła katolickiego jako wspólnoty religijnej — zarówno w świetle Objawienia, jak i prawa natury, z którymi powinny być zgodne przepisy prawa cywilnego¹⁴. W obrębie zaś tej wspólnoty podmiotem zdolnym do posiadania tego prawa, czyli podmiotem prawnym majątku kościelnego są nie tylko Kościół katolicki rozumiany jako Kościół powszechny i Stolica Apostolska, ale również Kościoły partykularne, tj. np. diecezje oraz jakiegokolwiek inne kościelne osoby prawne czy to publiczne — jak np. parafie — czy to prywatne, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, zawartymi w nowym Kodeksie¹⁵. Własność zaś majątku kościelnego należy — z zachowaniem zwierzchniej władzy Papieża — do tej osoby prawnej, która je prawnie nabyła¹⁶.

Nowa kodyfikacja wśród celów właściwych wspólnoty Kościoła katolickiego, których osiągnięciu ma służyć majątek kościelny, wymienia dwa, które są ściśle związane z budownictwem kościelnym, a mianowicie krzewienie Kultu Bożego oraz rozwijanie dzieł związanych z misją apostolską i dobroczynną Kościoła¹⁷. Z tekstu i kontekstu zaś przepisów nowego Kodeksu wynika, że traktuje on budownictwo kościelne jako niezbywalne prawo Kościoła katolickiego i wchodzących w jego skład osób prawnych, które wyrasta z wro-

¹¹ *Codex Iuris Canonici* auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus, Libreria Editrice Vaticana 1983, VII—XIV.

¹² Tamże, XIV.

¹³ Kan. 1254 § 1 w łączności z kan. 1495 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.

¹⁴ DWR, *passim*.

¹⁵ Kan. 1255 w łączności z kan. 373 (osobowość prawna diecezji) i kan. 515 § 3 (osobowość prawna parafii).

¹⁶ Kan. 1256.

¹⁷ Kan. 1254 § 2.

dzonemu mu prawa do posiadania dóbr doczesnych i jest z nim nierozdzielnie związane¹⁸.

Przepisy prawne dotyczące budownictwa kościelnego znajdują się w różnych partiach nowej kodyfikacji. Jest w nich mowa o prawie Kościoła katolickiego do erekcji — co w rzeczy samej zakłada budowę — seminarów duchownych tak wyższych jak i niższych¹⁹, dalej do zakładania własnych szkół wszelkich typów i stopni — tj. do akademickich włącznie²⁰ — oraz autonomicznych fundacji pobożnych czyli szpitali, zakładów opiekuńczo-wychowawczych itp.,²¹ i nie na koniec, kościołów i kaplic publicznych oraz prywatnych²², a także cmentarzy²³.

Najszerzej omówione jest w nowym Kodeksie prawo Kościoła katolickiego do budowy kościołów. W odniesieniu bowiem do budowy wszystkich innych budynków kościelnych — w tym również obiektów o charakterze ściśle sakralnym, jak kaplice czy cmentarze — przepisy kodeksowe mówią jedynie o konieczności wyrażenia zgody kompetentnej władzy kościelnej na wszystkie tego rodzaju inwestycje²⁴.

Spostrzeżenie to nie oznacza wcale, że nowa kodyfikacja przynosi wiele szczegółowych przepisów w zakresie budowy kościołów. Są one bowiem nieliczne, a ich sformułowanie sprawia wrażenie, że prawodawca kościelny chce w tej materii oddać inicjatywę prawodawstwu partykularnemu.

Przepisy te przedstawiają się następująco. Po pierwsze, Kodeks postanawia, że do rozpoczęcia budowy nowego kościoła konieczna jest za każdym razem zgoda Biskupa diecezjalnego czy zrównanych z nim w prawie ordynariuszy, i to zgoda wyrażona na piśmie²⁵. Po drugie, Biskup diecezjalny nie powinien jednak podejmować decyzji w tej sprawie bez przeprowadzenia uprzedniej konsultacji, tj. wysłuchania zdania diecezjalnej Rady Kapłańskiej oraz zarządców sąsiednich Kościołów, i nie powinien wyrazić zgody, zanim nie przekona się o tym, że budowa nowego kościoła będzie rzeczywiście służyła dobrze pojętemu pożytkowi wiernych i nie zabraknie funduszy koniecznych do realizacji tej budowy oraz do krzewienia Kultu Bożego²⁶. Po trzecie, w wypadku budowy kościoła przez instytut zakonny Biskup diecezjalny, który wydał już uprzednio zgodę na erekcję

¹⁸ Por. zwłaszcza przepisy dotyczące miejsc świętych (kan. 1205—1243) z przepisami odnoszącymi się do dóbr doczesnych Kościoła (kan. 1254—1310) w nawiązaniu do nauki Soboru Watykańskiego II zawartego w DWK.

¹⁹ Kan. 232 w łączności z kan. 234 i 237.

²⁰ Kan. 800 § 1 w łączności z kan. 807 i 816.

²¹ Kan. 1303 § 1, nr 1.

²² Kan. 1215, 1224 i 1226.

²³ Kan. 1240 i 1241.

²⁴ Zob. kanony cytowane w przypisach 19—23.

²⁵ Kan. 1215 § 1 w łączności z kan. 134 § 1.

²⁶ Kan. 1215 § 2.

nowego domu zakonnego na terenie swojej diecezji, musi jeszcze wydać zezwolenie na lokalizację samego kościoła²⁷. Po czwarte, przy budowie nowych kościołów należy zasięgnąć rady biegłych w sprawie, tj. sporządzić projekty architektoniczne i zapewnić fachowy nadzór budowlany w toku ich realizacji, a także zachować zasady i przepisy z dziedziny liturgii i sztuki sakralnej²⁸. Ten ostatni przepis dotyczy również remontu czy restauracji istniejących już kościołów²⁹.

Nowy Kodeks nie podaje żadnych przepisów dotyczących inwestora budowy nowych kościołów. Nie oznacza to jednak, że istnieje na tym odcinku tzw. „luka prawna”. Kodeks bowiem stwierdza jednoznacznie, że każda kościelna osoba prawna — w tym również m. in. diecezja, parafia i instytut zakonny — jest pełnoprawnym podmiotem praw i obowiązków. Dlatego jest ona zdolna do podejmowania tych wszystkich działań prawnych, które są niezbędne do jej autorealizacji, tj. do wypełnienia właściwych jej celów i zadań³⁰. Do takich działań prawnych należą niewątpliwie sprawy związane z budownictwem kościelnym.

Wspomnianych działań osoby prawne nie są jednak w stanie urzeczywistnić same — z wyjątkiem niektórych działań osób prawnych kolegialnych — i dlatego podejmują je przez swoich prawnych reprezentantów³¹. I tak np. Diecezję reprezentuje Biskup diecezjalny, parafię proboszcz, instytutu zakonny jego przełożony³².

Tym samym na odcinku budownictwa kościelnego inwestorem jest albo diecezja, albo parafia, albo instytut zakonny. Samą zaś budowę z ramienia inwestora prowadzi każdorazowy prawem określony jego reprezentant. Reprezentant inwestora nie musi jednak być równocześnie wykonawcą samego projektu inwestycyjnego. Wykonawcą bowiem — co często się zdarza — może być kapłan oddelegowany przez Biskupa diecezjalnego do budowy nowego kościoła, który jednak nie może z tytułu tej funkcji podejmować żadnych działań prawnych, ponieważ te przysługują jedynie i wyłącznie reprezentantowi inwestora, jakim jest proboszcz parafii macierzystej będącej inwestorem. Sytuacja zmienia się natomiast diametralnie, kiedy Biskup diecezjalny — np. po poświęceniu ukończonej w pierwszej fazie budowy krypty — eryguje nową parafię, a jej proboszczem mianuje kapłana dotąd tylko oddelegowanego do budowy kościoła.

Powyzsze zestawienie przepisów dowodzi, że nowe prawo — podobnie reszta jak dawne³³ — ujmuje normy prawne dotyczące budownictwa kościelnego na zasadzie dużego uogólnienia, a w dodatku

²⁷ Tamże § 3.

²⁸ Kan. 1216.

²⁹ Tamże.

³⁰ Kan. 113 nn.

³¹ Kan. 118—119.

³² Kan. 393; 532; 627.

³³ Por. kan. 1162—1164 Kodeksu z 1917 r.

niektórych jego dziedzin wcale nie reguluje, jak np. budownictwa za-
plecza administracyjnego, katechetycznego i mieszkalnego nowo wznos-
zonych kościołów parafialnych. Dlatego zachodzi potrzeba odwołania
się do przepisów prawa partykularnego na tym odcinku. Prawo
to jest zróżnicowane ze względu na różnorodną sytuację Kościoła ka-
tolickiego w różnych częściach świata. Stąd też cechuje je bogactwo
rozwiązań na terenie poszczególnych Kościołów lokalnych. Polska nie
jest w tym względzie żadnym wyjątkiem.

3. PRAWODAWSTWO KOŚCIOŁA LOKALNEGO W POLSCE W DZIEDZINIE BUDOWNICTWA KOŚCIELNEGO

Prawo partykularne Kościoła w Polsce opierało się w okresie
międzywojennym na dwóch zespołach ustaw, a mianowicie, na Kon-
kordacie zawartym przez Polskę i Stolicę Apostolską w 1925 r.³⁴, i na
Uchwałach Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego, odbytego w Czę-
stochowie w 1936 r.³⁵. Pierwszy z nich przestał obowiązywać w 1945
r.³⁶. Drugi obowiązuje nadal z wyjątkiem przepisów odwołujących
się do Konkordatu oraz przepisów zniesionych przez posoborowe pra-
wodawstwo kościelne w zakresie prawa patronatu³⁷, a także znowe-
lizowanych przez nową kodyfikację w związku ze zniesieniem insty-
tucji beneficjum kościelnego i beneficjata jako osobnego urzędu koś-
cielnego³⁸, lub cywilne akty prawne, wydane w Polsce po II Wojnie
Światowej³⁹.

Budownictwem kościelnym zajmuje się rozdział XIV Uchwał Sy-
nodu Plenarnego. Rozdział ten nosi tytuł „O majątkowych sprawach
kościelnych”⁴⁰.

Synod podkreśla w nim prawo Kościoła do własnego budownictwa.
Wynika to najpierw z przepisu, który stanowi, że „obowiązek wznos-
zenia, utrzymywania i naprawy kościołów oraz innych budynków pa-
rafialnych spoczywa, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, kon-
kordatowego i diecezjalnego, na patronach, parafianach i innych, któ-
rzy z publicznego czy prywatnego tytułu prawnego są obowiązani

³⁴ *Konkordat Polski ze Stolicą Apostolską*, Lwów 1925.

³⁵ *Pierwszy Polski Synod Plenarny* odbyty w Częstochowie Roku Pań-
skiego 1936. Uchwały, Poznań b.d.w.

³⁶ Zob. Uchwała Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej z dnia
12 września 1945 r. w sprawie Konkordatu, *Państwowe Prawo Wyznania-
w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Wybór tekstów źródłowych. Zedr.
Ks. Marian Fąka, Warszawa 1978, 26—27.

³⁷ Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, nr 18. — Por. również Ks. E. Sztar-
frowski, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. 1, Warsza-
wa 1976, 230—231 i 236.

³⁸ Kan. 145.

³⁹ Zob. m. in. Ustawa z dnia 24 października 1974 r. — *Prawo budo-
wlane, Państwowe prawo wyznaniowe...*, 296—325.

⁴⁰ *Pierwszy Polski Synod...*, 61—63.

do pokrywania tych wydatków w całości lub w części” i że „na ten cel jest poza tym przeznaczony przez Konkordat osobny kościelny fundusz budowlany”⁴¹.

Rozdział XIV określa następnie prawa i obowiązki Biskupa diecezjalnego w zakresie budowy i restauracji budynków kościelnych oraz ochrony zabytków. Synod bowiem stwierdza w nim po pierwsze, że „bez pozwolenia Biskupa nie wolno przedsięwziąć jakiegokolwiek budowy, przemiany lub odnowienia kościoła czy kaplicy, ani też większych zmian w plebanii i innych budynkach kościelnych, czy beneficjalnych” i że „przy przeprowadzaniu tych robót należy ściśle przestrzegać obowiązujących przepisów prawa kanonicznego, konkordatowego i państwowego”; a po drugie że „odnawiania, przerabianie i usuwanie przedmiotów, należących do wewnętrznego urządzenia kościoła lub kaplicy, a mających wartość historyczną lub artystyczną, jak ołtarze i obrazy zabytkowe, figury, pomniki, ambony itp., uzależnia się od pozwolenia Biskupa, który poweźmie swą decyzję zgodnie ze zdaniem Komisji, przewidzianej w art. XIV Konkordatu”⁴².

Uchwały Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego zostały po zakończeniu II Wojny Światowej uzupełnione przez nowe dyspozycje prawne względnie ich projekty, które zostały ogłoszone przez Konferencję Episkopatu Polski. Należą do nich: „Instrukcje Episkopatu Polski o ochronie zabytków i kierunkach rozwoju sztuki kościelnej”⁴³, „Przedłożenie Konferencji Episkopatu dla Księży proboszczów i rektorów kościołów w sprawie ochrony zabytków sztuki sakralnej”⁴⁴, „Projekt regulaminu Diecezjalnego Komisji Artystyczno-Konserwatorskiej, przygotowany przez Komisję Artystyczno-Konserwatorską Episkopatu”⁴⁵ oraz „Regulaminu Komisji Episkopatu do sprawy budowy kościołów”⁴⁶.

Wszystkie te dokumenty, które posiadają walor prawny, dowodzą, że prawodawstwo partykularne Kościoła lokalnego w Polsce podkreśla nieodzowne prawo wspólnoty kościelnej do własnego budownictwa. Dzięki temu istnieje uderzająca zbieżność między kościelnym prawodawstwem powszechnym i partykularnym. Jedno i drugie bowiem akcentuje i uzasadnia niezbywalne prawo Kościoła rzymskokatolickiego do budownictwa kościelnego. Odmienny zaś koloryt lokalny prawodawstwa partykularnego, który uwidacznia się w skali krajowej, dochodzi jeszcze wyraźniej do głosu w prawodawstwie diecezjalnym.

⁴¹ Uchwała 138, tamże 61.

⁴² Uchwała 142—143, tamże 62.

⁴³ *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961—1970*. Opr. Ks. T. Pieronek, t. 1, Warszawa 1971, 220—224.

⁴⁴ Tamże, 302—303.

⁴⁵ Tamże, 253—258.

⁴⁶ „Wiadomości Diecezjalne”. Organ urzędowy Kurii Diecezjalnej w Katowicach 44 (1976) 32.

4. ZAKOŃCZENIE: KONTEKST DIECEZJALNY

Ramy artykułu nie pozwalają na szczegółowe przedstawienie kontekstu diecezjalnego omawianego zagadnienia. Dlatego jako ilustracja przykładowa niech posłuży ogólna charakterystyka prawa partykularnego Kościoła Katowickiego⁴⁷ — przede wszystkim uchwał jego I Synodu⁴⁸.

Synod Katowicki — podobnie jak to czyni Sobór Watykański II — wprowadza prawo wspólnoty religijnej do budownictwa kościelnego z fundamentalnego prawa człowieka, jakim jest godność osoby ludzkiej. Równocześnie Synod odwołuje się do międzynarodowego prawa cywilnego, powołując się na Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Dzięki temu wprowadza on do prawodawstwa partykularnego Kościoła Katowickiego nowy element dla uzasadnienia wrodzonego i niezbywalnego prawa wspólnoty kościelnej do budownictwa religijnego — podobnie jak to czyni Sobór Watykański II.

Ponadto Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej są z innego jeszcze powodu niezwykle cenne. Są one bowiem przykładem recepcji motywacji norm prawa powszechnego przez prawodawstwo partykularne. Wartość tej recepcji podkreśla dodatkowo fakt, iż została ona dokonana w okresie czasu, kiedy istniała sama tylko motywacja zawarta w przemyśleniach soborowych bez promulgacji opartych o nią konkretnych norm prawnych, które przyniósł dopiero nowy Kodeks Prawa Kanonicznego. Równocześnie Uchwały Synodalne są dowodem na zdecydowanie pastoralne nachylenia prawodawstwa partykularnego Kościoła Katowickiego. To nachylenie jest widoczne w duszpasterskiej motywacji wielu jego przepisów wydanych w minionym sześćdziesięcioleciu, tj. od czasu erekcji Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego⁴⁹.

Poza kontekstem diecezjalnym omawianego zagadnienia niezmiernie ciekawym jego aspektem jest uzależnienie budownictwa kościelnego, tzn. konkretnych sposobów jego realizacji od przepisów prawa cywilnego. Nie tylko ramy artykułu, ale również temat zakresłony w jego tytule uniemożliwiają podjęcie tego zagadnienia. Dlatego niech w tym przypadku jako ilustracja posłuży nowa, poszerzona interpretacja przepisów polskiego prawa budowlanego, o której Kuria Diecezjalna w Katowicach zawiadomiła wszystkich proboszczów pismem z dnia 20. V. 1981 r. o następującej treści:

⁴⁷ *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim*. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej, Katowice—Rzym 1976, 1—279.

⁴⁸ Zob. do całości zagadnienia F. Jankowski, *Prawo Wspólnoty kościelnej do budownictwa religijnego ze szczególnym uwzględnieniem prawa partykularnego Kościoła Katowickiego* (Studium historyczno-prawne). Praca magisterska napisana na Seminarium Prawa Kanonicznego pod kierunkiem ks. dra Stanisława Bisty, Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie, Katowice—Kraków 1979 r. (maszynopis).

⁴⁹ Tamże, 42 nn.

„W wyniku prac Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu ustalono, że budownictwo kościelne do 500 m² powierzchni użytkowej (domy katechetyczne, budynki gospodarcze i inne obiekty towarzyszące) nie będzie wchodziło w plan inwestycyjny Kurii Diecezjalnej, przedstawiany corocznie władzom wojewódzkim.

W myśl najnowszego ustalenia na budowę w/w obiektów zezwoleń będą udzielały terenowe organy administracji państwowej tzn. Urzędy Gminne i Urzędy Miejskie.

W praktyce stosuje się zasadę, że budynki do 600 m kw. całkowitej powierzchni (po obrysie zabudowy!) zatwierdzane są przez Urzędy lokalne, lecz i tak zezwolenia uzgadnia się z Wydziałami Urzędów Wojewódzkich.

Przy zatwierdzaniu wyżej wymienionych obiektów władze powołują się na następujące prawo:

- 1) Okólnik nr 3 Urzędu do Spraw Wyznań z dnia 27 marca 1957 r.;
- 2) Ustawa o Radach Narodowych z dnia 25. 1. 1958 r. (tekst jednolity Dz. U. nr 26, poz. 139 z 1975 r.).
- 3) Prawo budowlane z dnia 24. 10. 1974 (Dz. U. nr 58, poz. 229 z 1974 r.).

Wszelkie inne budowy sakralne uzyskują zezwolenia wyłącznie poprzez wnioskowanie planu budownictwa sakralnego przez Kurie Diecezjalne do Władz Wojewódzkich⁵⁰.

Zagadnienie interferencji przepisów prawa kanonicznego i cywilnego w zakresie budownictwa kościelnego na pewno zasługuje na odrębne omówienie. Problem ten ma bowiem znaczenie nie tylko dla praktyki, ale również dla badań nad współzależnością obydwóch systemów prawnych.

Katowice

KS. STANISŁAW BISTA

⁵⁰ Nr VH — VI — 318/81.

Ks. Jan Popiel SJ

SAKRALNY WYRAZ DAWNYCH I WSPÓŁCZESNYCH FORM ARCHITEKTURY SAKRALNEJ

Problem uchwycony w temacie jest odwieczny, ciągle dyskutowany i pozostaje nierozwiązany. Można go wyrazić pytaniem: co to znaczy, że architektura posiada wyraz (charakter) sakralny? To, co nazywamy sakralnym charakterem, rodzi się z funkcji architektury kościelnej, wypływa z tego, do czego budowla jest przeznaczona. W bu-